

САМАРҚАНД ВЕТЕРИНАРИЯ МЕДИЦИНАСИ ИНСТИТУТИ
ХУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.06/30.12.2019.V.12.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ

ВЕТЕРИНАРИЯ ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

Хизматда фойдаланиш учун
№ _____ нусха

МЕНГЛИЕВ АЛИ САЙКАНОВИЧ

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИДА КУЙДИРГИ
ЎЧОҚЛАРИНИНГ ЖОЙЛАШИШ МОНИТОРИНГИ

16.00.03 – Ветеринария микробиологияси, вирусологияси, эпизоотологияси,
микологияси, микотоксикологияси ва иммунологияси

ВЕТЕРИНАРИЯ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ

Самарқанд-2021

**Ветеринария фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси
автореферати мундарижаси**

**Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD)
по ветеринарным наукам**

**Contents of dissertation abstract of doctor of philosophy (PhD)
on veterinary sciences**

Менглиев Али Сайканович

Ўзбекистоннинг жанубий вилоятларида куйдирги ўчоқларининг жойлашиш
мониторинги..... 3

Менглиев Али Сайканович

Мониторинг расположения очагов сибирской язвы в южных областях
узбекистана..... 21

Mengliev Ali Saykanovich

Monitoring the location of foci of anthrax in the southern regions of Uzbekistan 39

Эълон қилинган ишлар рўйхати

Список опубликованных работ

List of published works..... 43

САМАРҚАНД ВЕТЕРИНАРИЯ МЕДИЦИНАСИ ИНСТИТУТИ
ХУЗУРИДАГИ ИЛМИЙ ДАРАЖАЛАР БЕРУВЧИ
DSc.06/30.12.2019.V.12.01 РАҚАМЛИ ИЛМИЙ КЕНГАШ

ВЕТЕРИНАРИЯ ИЛМИЙ-ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ

Хизматда фойдаланиш учун
№ _____ нусха

МЕНГЛИЕВ АЛИ САЙКАНОВИЧ

ЎЗБЕКИСТОННИНГ ЖАНУБИЙ ВИЛОЯТЛАРИДА КУЙДИРГИ
ЎЧОҚЛАРИНИНГ ЖОЙЛАШИШ МОНИТОРИНГИ

16.00.03 – Ветеринария микробиологияси, вирусологияси, эпизоотологияси,
микологияси, микотоксикологияси ва иммунологияси

ВЕТЕРИНАРИЯ ФАНЛАРИ БЎЙИЧА ФАЛСАФА ДОКТОРИ (PhD)
ДИССЕРТАЦИЯСИ АВТОРЕФЕРАТИ

Самарқанд-2021

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси мавзуси Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссиясида B2017.3.PhD/V13 рақам билан рўйхатга олинган.

Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси Ветеринария илмий-тадқиқот институтида бажарилган.

Диссертация автореферати уч тилда (ўзбек, рус, инглиз (резюме)) илмий кенгаш веб-саҳифаси (www.samvmi.uz) ва «ZiyoNet» ахборот таълим порталида (www.ziyounet.uz) жойлаштирилган.

Илмий раҳбар: **Салимов Хаит Салимович**
ветеринария фанлари доктори, профессор

Расмий оппонентлар: **Давлатов Равшан Бердиевич**
ветеринария фанлари доктори, професор

Маматқулов ИбрагимХамидович
тиббиёт фанлари доктори, профессор

Етакчи ташкилот: **Ўзбекистон Республикаси Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш давлат қўмитаси**

Диссертация ҳимояси Самарқанд ветеринария медицинаси институти ҳузуридаги илмий даражалар берувчи DSc.06/30.12.2019.V.12.01 рақамли Илмий кенгашнинг 2021 йил «___» _____ соат _____ даги мажлисида бўлиб ўтади. (Манзил: 140103, Самарқанд шаҳри, Мирзо Улуғбек кўчаси, 77 уй. Тел.: (+99866) 234-76-86; e-mail: samvmi@edu.uz).

Диссертация билан Самарқанд ветеринария медицинаси институти Ахборот-ресурс марказида танишиш мумкин (_____ - рақами билан рўйхатга олинган). (Манзил: 140103, Самарқанд шаҳри, Мирзо Улуғбек кўчаси, 77-уй. Тел.: (99866) 234-76-86.

Диссертация автореферати 2021 йил «___» _____ куни тарқатилди.
(2021 йил «___» _____ даги _____-рақамли реестр баённомаси).

Х.Б.Юнусов
Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
раиси,биол.ф.д., профессор

Ш.Х.Қурбанов
Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
илмий котиби, вет.ф.н., доцент

Қ.Н.Норбоев
Илмий даражалар берувчи илмий кенгаш
қошидаги илмий семинар раиси, вет.ф.д.,
профессор

КИРИШ (Фалсафа доктори (PhD) диссертацияси аннотацияси)

Диссертация мавзусининг долзарблиги ва зарурати. Бугунги кунда Жаҳон Ҳайвонлар Соғлигини Сақлаш ташкилотининг (ЖХССТ) маълумотида кўра ер қитъасидаги мамлакатлар ҳудудларида ҳар йили ўртача 160 минг куйдирги ўчоғида қарийб 2 млн. бош Ҳайвонлар ва 40 минг киши касал Ҳайвонларнинг маҳсулотлари орқали куйдирги билан касалланади. «Ҳар йили дунё бўйича 5-6 минг янги куйдирги ўчоғи рўйхатга олинади, ер юзида қайд қилинган касалликнинг 41,12% и Европа, 39,17% и Осиё, 10,03% и Америка ва 9,68% и Африка қитъаларига тўғри келади»¹. Бир йилда Европанинг 26 та, Осиёнинг 16 та, Африканинг 31 та ва Америка қитъасининг 13 та давлатлари ҳудудларида куйдирги қайд қилинган.

Дунё миқёсида куйдирги касаллигига 22 тур, шу жумладан, жуфт туёқли қишлоқ хўжалик Ҳайвонлари жуда мойил, ёввойи Ҳайвонлар ҳам ушбу касалликка чалинади. Куйдирги одамларга асосан касал Ҳайвонлар ва уларнинг маҳсулотлари орқали осонгина юқади. Куйдиргидан келадиган иқтисодий зарар касал Ҳайвоннинг нобуд бўлиши, даволаш, носоғлом ҳудудни дезинфекция қилиш, карантин тадбирларини бажариш, шартли соғлом Ҳайвонларни вакцинация қилиш, мажбурий сўйилган Ҳайвонлар маҳсулотларини йўқотилиши, чорва маҳсулотлари (гўшт, сут, тери, жун ва бошқалар)нинг камайишидан иборат. Шу сабабли куйдиргига қарши курашишнинг замонавий илмий асосланган чора-тадбирлар тизимини ишлаб чиқиш ва уни ветеринария амалиётига жорий этиш ҳозирги куннинг муҳим долзарб муаммоси ҳисобланади.

Республикамызда сўнгги йилларда чорвачилик соҳасини ривожлантириш, улардан олинadиган маҳсулотлар сифатини халқаро стандартларга етказиш ва аҳолини биологик хавфсиз, сифатли экологик тоза чорва маҳсулотларига бўлган талабини қондиришга катта эътибор берилмоқда. Шундан келиб чиқиб, мамлакатимиз миқёсида инсон ва Ҳайвонот олами учун ўта хавфли бўлган куйдирги касаллигига қарши курашиш бўйича кенг қамровли чора тадбирлар амалга оширилмоқда. Куйдиргига мойил Ҳайвонларни самарали вакцина билан эмлаш, диагностика қилиш, олдини олиш ва қарши курашиш тадбирлари такомиллаштирилди. Сўнгги йилларда ушбу касаллик бўйича республикамыз ҳудудларида мойил Ҳайвонлар орасида эпизоотик ҳолат тубдан яхшиланди ва барқарорлашди. Бироқ, ушбу тадқиқотлар бошлангунча (2002 й.) республикада, шу жумладан Қашқадарё, Сурхондарё ҳудудларида касаллик қўзғатувчиси манбаи ҳисобланган куйдирги ўчоқлари номлари 1934-1990 йилларгача колхоз ва совхозлар номлари билан юритилган ва хўжаликлар эса, партия дохийлари ва раҳбарлари номи билан аталган, хўжаликлар номи уларнинг йириклашиши, бошқа туманга тобе бўлиши натижасида доимо ўзгариб турган. Куйдирги ўчоқлари кадастр қилинмаган, муҳофазага олинмаган, уларга «Куйдирги» белгиси қўйилмаган, паспорт юритилмаган, географик координатлари (Шарқий узунлик ва Шимолий кенглик) аниқланмаган. Бундай шароитда куйдирги

¹<https://www.oie.int/en/disease/anthrax>; <https://kso.page.link/wps>.

ўчоқлари номларини тезда касаллик чиққан қишлоқ номи билан ўзгартирилмаса ва уни кадастрга киритиб, картограмма тузилмаса 10-15 йилдан сўнг эски куйдирги ўчоқларини бутунлай топиш имкони бўлмайди. Шунинг учун ҳам Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари ҳудудларида охириги 86 йил давомида (1934 - 2020 йй.) куйдирги ўчоқлари жойлашган манзилни аниқлаш, уларнинг номларини қишлоқ номлари билан номлаш, географик координатларини (Шарқий узунлик ва Шимолий кенглик) аниқлаш, кейин кадастрга киритиш, ҳамда вилоят, туман ва аҳоли пунктлари кесимида ўчоқлар картограммасини тузиш ветеринария фани ва амалиёти олдида турган катта ҳўжалик ва социал аҳамиятга молик муаммо ҳисобланади. Шу сабабли ушбу долзарб муаммони бажариш республикада олиб борилаётган илмий тадқиқотларнинг устувор йўналишларига мос келади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сон «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»²ги, 2019 йил 28 мартдаги ПФ-5696-сон «Ветеринария ва чорвачилик соҳасида давлат бошқаруви тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармонлари ва 2019 йил 28 мартдаги ПҚ-4254-сон «Ўзбекистон Республикаси Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш давлат қўмитаси фаолиятини ташкил этиш тўғрисида»ги ва 2020 йил 29 январдаги ПҚ-4576-сон «Чрвачилик тармоғини давлат томонидан қўллаб-қуватлашнинг қўшимча чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарорлари ҳамда мазкур соҳага доир бошқа ҳукукий-меъёрий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда ушбу диссертация доирасидаги тадқиқотлар муайян даражада хизмат қилади.

Тадқиқотнинг республика фан ва технологиялари ривожланишининг устувор йўналишларига мослиги. Мазкур тадқиқот республика фан ва технологиялар ривожланишининг V. «Қишлоқ ҳўжалиги, биотехнология, экология ва атроф-муҳит муҳофазаси» устувор йўналиш доирасида бажарилган.

Муаммонинг ўрганилганлик даражаси. Ўзбекистонда ҳайвонлар ва одамларда учрайдиган куйдирги касаллигининг эпизоотологияси, махсус профилактикаси ва унга қарши кураш муаммолари бўйича М.М.Орипов, Д.А.Адилов, Ж.С.Сайфутдинов, П.И.Чиченин, А.К.Сытдиқов, А.Исроилов, Б.С.Сайитқулов, Х.С.Салимов, Ғ.А.Менглиев ва бошқалар томонидан кенг қамровли илмий тадқиқотлар олиб борилган.

Куйдирги касалигининг келиб чиқиши, кечиши, эпизоотологияси, олдини олиш ва қарши кураш чора-тадбирлари Европанинг Англия, Испания, Италия, Греция, Туркия, Норвегия, Хорватия, Албания ва Руминия мамлакатларида хорижий олимлар M.Doganay, M.E.Hugh-Jones, E.Shlachov, E.Rubinstein, P.C.Turnbull, R.Buhm, H.G.Chizuka ва бошқалар томонидан илмий жиҳатдан асосланган натижалар олинган.

Аммо, сўнгги йилларгача республикамизда куйдирги ўчоқлари эски ҳўжалик (колхоз, совхоз) номлари билан юритилиб, ҳўжаликларнинг номлари

²Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги «Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида»ги ПФ-4947-сон Фармони.

эса, собиқ Иттифоқ даврида партия доҳийларининг номлари билан аталган ва колхоз, совхозларнинг айрим ҳолатларда бир-бирига қўшилиши ёки бўлиниши натижасида номлари ўзгариб турган, кўп ҳолларда эса янги туманлар пайдо бўлиши билан айнан бир хўжалик аввал бир туманга, кейин бошқа бир туманга тобе бўлиб қолиш ҳолатлари кузатилган. Шунинг учун ҳам Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари ҳудудларида охириги 86 йил давомида куйдирги ўчоқлари жойлашган манзилни аниқлаш, уларнинг номларини қишлоқ номлари билан қайта номлаш, ҳар бир ўчоқга паспорт юритиш, уларнинг географик координатларини (Шарқий узунлик ва Шимолий кенглик) аниқлаш, кейин кадастрга киритиш ҳамда вилоят, туман ва аҳоли пунктлари кесимида ўчоқлар картограммасини тузиш ветеринария фани ва амалиёти олдида кечиктириб бўлмайдиган долзарб масала бўлиб ҳисобланмоқда.

Диссертация тадқиқотининг диссертация бажарилган илмий-тадқиқот муассасасининг илмий-тадқиқот ишлари режалари билан боғлиқлиги. Диссертация тадқиқотлари Ветеринария илмий-тадқиқот институтининг илмий-тадқиқот ишлари режасининг №И-01.45. «Ҳайвонларнинг ўта хавфли касалликларини (куйдирги, оқсил ва бошқалар) тарқалиши ва олдини олиш мониторинг усулларини яратиш» мавзудаги илмий-амалий лойиҳа доирасида бажарилган (2001-2005 йй.).

Тадқиқотнинг мақсади Сурхондарё, Қашқадарё вилоятлари ҳудудларида куйдирги ўчоқларини жойлашган манзилни аниқлаш, уларни қишлоқлар номлари билан қайта номлаш, фаоллигини таҳлил қилиш ва географик координатларини аниқлаш, носоғлом пунктлар паспортини яратиш, ўчоқларнинг кадастр ва картограммасини ишлаб чиқиш ҳамда касалликга қарши курашнинг илмий асосланган тизимини яратишдан иборат.

Тадқиқот вазифалари:

Ўзбекистоннинг жанубий Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида охириги 86 йил давомида (1934-2020 йй.) қайд қилинган барча куйдирги ўчоқларининг жойлашган манзилни аниқлаш;

куйдирги ўчоқларининг номларини касаллик рўйхатга олинган қишлоқ номлари билан қайта номлаш ва уларнинг фаоллигини аниқлаш;

1934-2020 йилларда қайд этилган куйдирги ўчоқларини кадастрга киритиш ва у асосида картограммасини вилоят, туман ва аҳоли пунктлари кесимида тузиш;

куйдирги ўчоқларининг паспорт шаклини ишлаб чиқиш ва уни Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларидаги барча ўчоқларга жорий этиш;

куйдирги ўчоқларнинг географик координатларини (Шарқий узунлик, Шимолий кенглик) иккала вилоятлар ҳудудларида аниқлаш;

хайвонлар ўртасида куйдиргига қарши олиб борилган вакцинация билан касаллик қайд этилишининг боғлиқлигини ўрганиш ва олинган натижалар асосида касалликнинг олдини олиш ва унга қарши курашиш тадбирлари бўйича услубий тавсиянома ва илмий асосланган тизим ишлаб чиқиш.

Тадқиқотнинг объекти сифатида 1934-2020 йиллар давомида Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида қайд этилган куйдирги ўчоқларидан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг предмети ҳар бир куйдирги касаллиги ўчоғининг жойлашган жойини аниқлаш, уларни қишлоқлар номи билан қайта номлаш, уларнинг фаоллигини таҳлил қилиш, географик координатларини (Шарқий узунлик, Шимолий кенглик) аниқлаш, носоғлом манзилнинг паспорт шаклини, ўчоқларнинг кадастр ва картограммасини ишлаб чиқиш, Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида мойил қишлоқ хўжалик ҳайвонларини куйдиргига қарши профилактик вакцинация қилиш билан касалликнинг тарқалиш даражаси ўртасидаги боғлиқликни ўрганиш.

Тадқиқот услублари. Тадқиқотларда эпизоотологик, микробиологик, бактериологик, ветеринар-географик ва статистик усуллардан фойдаланилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги қуйидагилардан иборат:

биринчи марта Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятлари ҳудудларида 1934-2020 йиллар давомида ҳайвонлар орасида қайд этилган куйдирги касаллиги ўчоқларининг географик жойлашган жойлари аниқланган ва улар қишлоқлар номлари билан қайта номланган;

республиканинг жанубий ҳудудлардаги куйдирги ўчоқларининг фаоллиги ва қайтадан касаллик қайд этилиш даврлари аниқланган;

Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятлари ҳудудларида 1934-2020 йиллар давомида рўйхатга олинган куйдирги ўчоқларининг жойлашиш кадастри ишлаб чиқилган ва унинг негизида вилоят, шаҳар ва туманлар кесимида ушбу ўчоқларнинг картограммаси яратилган;

куйдирги ўчоқларининг паспорт шакли ишлаб чиқилган ва у ҳар бир ўчоққа жорий қилинган ҳамда ҳар бир ўчоқнинг географик координатлари (Шарқий узунлик, Шимолий кенглик) аниқланган.

Тадқиқотнинг амалий натижалари қуйидагилардан иборат:

Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларидаги куйдирги ўчоқлари кадастри ва картограммаси (2005-2019 йй.) асосида касалликка қарши ҳар йили профилактик тадбирлар режаси ишлаб чиқилган;

Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятларида куйдирги ўчоқларининг географик координатлари (Шарқий узунлик ва Шимолий кенглик (2019 йй.)) ишлаб чиқилиб, ветеринария мутахассислари иш фаолиятида ўчоқларнинг жойлашган жойини аниқлашда қўлланма сифатида фойдаланилмоқда;

куйдирги касаллиги бўйича носоғлом пунктнинг паспорти (2006 йй.) ветеринария хизмати учун жуда муҳим расмий ҳужжат бўлиб, унда баён этилган ўчоқнинг келиб чиқиш даври, қўзғатувчи билан зарарланган майдон чегараси, унинг табиий шароити, атрофидаги мойил ҳайвонлар сони (йиллар бўйича), дезинфекция, дезинсекция ва дератизация тадбирларининг ўтказилганлиги, уларнинг номи, ўчоқ атрофидан бактериологик текшириш учун олинган тупроқ намуналари, текшириш вақти, натижалари, атрофидаги куйдиргига қарши эмланган мойил ҳайвонлар тури, сони (йиллар бўйича) ҳамда бошқа керакли маълумотлар ўша манзилда фаолият юритаётган ветеринария

мутахассисининг янада маъсулиятини оширади, касалликни ўз вақтида профилактика қилиш зарурлигини белгилайди;

куйдирги касаллигининг олдини олиш ва унга қарши курашиш бўйича ишлаб чиқилгануслубийтавсиянома (2006 й.) ва куйдирги касаллигига қарши кураш бўйича илмий асосланган чора-тадбирлар тизими (2018 й.) ишлаб чиқилган, уларнинг амалиётга жорий қилиниши, ушбу касалликни ҳар иккала вилоят ҳудудида ҳам охирги 14 йил давомида умуман учрамаслиги аниқланган.

Тадқиқот натижаларининг ишончлилиги текширишларнинг замонавий услуб ва воситалардан фойдаланган ҳолда ўтказилганлиги, маълумотларга ишлов бериш ва амалий таҳлил қилиш, олинган назарий натижаларнинг тажриба маълумотлари билан тўғри келиши, тадқиқот натижаларининг хорижий ва маҳаллий тажрибалар билан чуқур илмий таҳлил этилганлиги, мутахассислар томонидан илмий тадқиқот ва бирламчи материалларга ижобий баҳо берилганлиги, илмий ишлар натижаларининг ишлаб чиқаришга жорий этилганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг илмий ва амалий аҳамияти. Тадқиқот натижаларининг илмий аҳамияти Қашқадарё вилояти ҳудудларидаги тупроқларда Сурхондарёга нисбатан куйдирги касаллиги кўзгатувчиси *anthracis* бацилласи кенг ва интенсив тарқалганлиги, 1 ўчоқда касаллик 62 йилдан кейин қайта намоён бўлганлиги, шунингдек куйдиргининг ўчоқда қайталаниши асосан унинг рўйхатга олиншининг 1-6 йиллигида кузатилиши ва такрорланиш даражаси ўша муддатнинг ўтишига тескари пропорционал эканлиги бўйича илк бор маълумотлар олинганлиги билан изоҳланади.

Тадқиқот натижаларининг амалий аҳамияти Қашқадарё, Сурхондарё вилоятларида куйдирги ўчоқларининг паспорти шакли, кадастри ва картограммасини ишлаб чиқилиши, мойил қишлоқ хўжалик ҳайвонларини куйдиргига қарши юқори самарадорли 55-штаммидан тайёрланган вакцинани жорий қилиниши натижасида касаллик тарқалишининг кескин пасайиши ва охирги 14 йилда батамом барҳам топиши ҳамда ветеринария амалиётига ушбу касалликка қарши илмий асосланган тизим берилганлиги билан тавсифланади.

Тадқиқот натижаларининг жорий қилиниши. Ўзбекистоннинг жанубий вилоятларида куйдирги ўчоқларининг жойлашиш мониторинги бўйича олиб борилган илмий тадқиқот натижалари асосида:

«Ҳайвонларнинг куйдирги касаллигининг олдини олиш ва унга қарши курашиш бўйича услубий тавсиянома» ҳамда «Ҳайвонлар куйдирги касаллигига қарши курашиш бўйича илмий-асосланган чора-тадбирлар тизими» ишлаб чиқилган, тасдиқланган ва амалиётга жорий этилган (Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш давлат қўмитасининг 2021 йил 14 июлдаги 02/23-219-сон маълумотномаси). Ушбу тавсиялар ва тизимни қўлланилиши натижасида Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида охирги 14 йил давомида куйдирги касаллигини батамом бартараф этишга эришилган;

куйдирги касаллиги бўйича носоғлом манзилнинг паспорти ишлаб чиқилган ва амалиётга жорий қилинган (Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш давлат қўмитасининг 2021 йил 14 июлдаги 02/23-219-сон

маълумотномаси). Ушбу паспортни қўлланилиши натижасида ҳар бир куйдирги ўчоғи бўйича маълумотларни янгилаш имконияти яратилган;

Сурхондарё ва Қашқадарё вилоятларида мавжуд куйдирги касаллиги бўйича носоғлом ўчоқларнинг кадастри ва картограммаси ишлаб чиқилган ва амалиётга жорий қилинган (Ветеринария ва чорвачиликни ривожлантириш давлат қўмитасининг 2021 йил 14 июлдаги 02/23-219-сон маълумотномаси). Натижада куйдирги ўчоқларини тезкор аниқлаш имконияти яратилган.

Тадқиқот натижаларининг апробацияси. Мазкур тадқиқот натижалари жами 4 та, шу жумладан 2 та халқаро ва 2 та республика илмий-амалий анжуманларда муҳокамадан ўтказилган.

Натижаларнинг эълон қилинганлиги. Диссертация мавзуси бўйича жами 14 та илмий иш чоп этилган, шундан Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этишга тавсия этилган илмий нашрларда 5 та мақола, жумладан, 4 таси республика ва 1 таси хорижий илмий журналларда нашр этилган.

Диссертациянинг тузилиши ва ҳажми. Диссертация кириш, учта боб, хулоса, фойдаланилган адабиётлар рўйхати ва иловалардан ташкил топган. Диссертациянинг ҳажми 120 бетни ташкил этади.

Изоҳ: Ушбу диссертация ишига хизмат доирасида фойланишга рухсат берилганлиги сабабли, авторефератнинг иккинчи бўлими (Диссертациянинг асосий қисми) билан танишиш учун, иш бажарилган ташкилот Ветеринария илмий тадқиқот институтига мурожаат қилиш мумкин.